

uspješno nastaviti suradnja sovjetskih i bosanskohercegovačkih historičara na planu publiciranja ruske građe o historiji Bosne i Hercegovine i za ranija i kasnija razdoblja, jer oni šire naše spoznaje i doprinose dozrijevanju historijske nauke.

Husnija Kamberović

Vera Kržišnik-Bukić, *Seljaštvo u socijalizmu. Politika KPJ prema agrarnom i seljačkom pitanju na području Bosanske krajine socijalizmu*, Institut za istoriju u Banjaluci, Banjaluka, 1988
1945—1948, *Uvod u problematiku agrara i seljaštva u ranom*
403.

Dr Vera Kržišnik-Bukić, naučni saradnik Instituta za istoriju u Banjaluci, predstavila se naučnoj javnosti prvom monografijom koja je rezultat dugogodišnjeg studioznog istraživanja položaja seljaštva, primarne socijalne kategorije stanovništva, u socijalizmu, u prvom redu prema Partiji, idejnoj vodilji novostvorenog društvenog poretka. Mada okvirni naslov na koricama pretenciozno zvuči, *Seljaštvo u socijalizmu*, ipak je dobro došao ne samo kao podsticaj autoru da istraje na zacrtanim ambicijama, nego da inicira ili provocira druge historičare da rade na temama iz socijalističkog perioda razvoja Jugoslavije.

Uvod u problematiku pregledno je napravljen kroz prezentaciju teorijskih pogleda KPJ na seljačko pitanje u međuratnom i ratnom razdoblju, zatim ideološko-teorijski okvir u koji je smješten težišni dio knjige koji elaborira politiku KPJ prema agrarnom i seljačkom pitanju na području Bosanske krajine u vrlo dinamičnom periodu razvoja od 1945. do 1948. godine. Uz to, opravdano je i metodološko opredjeljenje da se kroz relativno mali, ali reprezentativan i specifičan uzorak Bosanske krajine prezentiraju osnovne zajedničke crte razvoja agrara, sela i seljaštva u koncepciji realsocijalističkih društvenih odnosa. S obzirom na obilje zakonskih akata donesenih u ovom periodu, zanimljivo je vidjeti kako i koliko se eksperimentalnih modela može primijeniti na jednu socijalnu kategoriju stanovništva i kakve su posljedice. Uspješnim kombiniranjem hronološkog i tematskog pristupa problematici, zavisno od kompleksnosti pitanja koja se izlažu, knjiga je dobila vrlo zanimljivu unutarnju sadržajnu podjelu.

Prvi dio knjige odnosi se na revolucionarne promjene u periodu obnove zemlje u oblasti agrarno-posjedovnih odnosa koje su bile sastavni dio općih promjena u društveno-ekonomskoj strukturi

zemlje. Koliko je urgentno bilo rješavanje agrarnog pitanja govori i činjenica da je Privremena narodna skupština DFJ donijela Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji samo tri mjeseca nakon oslobođenja. Uz ovu, doneseno je još nekoliko relativno radikalnih društveno-ekonomskih mjera: Zakon o likvidaciji seljačkih dugova, uspostavljanje zemljičaradničko-nabavno-prodajnih zadruga, uvođenje obaveznog otkupnog sistema poljoprivrednih proizvoda i slično. Narodna vlast morala je efikasno djelovati da bi obezbijedila ekonomsku obnovu poljoprivredne proizvodnje u gladnoj i razorenoj zemlji, uz to vodeći računa o seljaštvu koje je činilo najbrojniji dio narodno-oslobodilačkih jedinica, a nakon rata očekivalo ispunjenje obećanja da će zemlja pripasti onima koji je obrađuju. Partija je radikalnim mjerama nastojala sebi obezbijediti i stalnu podršku za uspostavljanje nove, narodne vlasti. KPJ, mada pod imenom »narodni« za sve vrste institucionalnih formi, djelovala je u svim konkretnim prilikama na nekoliko razina (front, žene, omladina, partijske ćelije, radne akcije i slično), što je u knjizi vrlo argumentovano predočeno. Povoljne rezultate poljoprivredne proizvodnje sputavale su mnoge okolnosti, od usitnjenog individualnog posjeda, preko izrazite nestašice agrotehničkih mjera, do predstavnika nove vlasti, »aktivista«, koji su i najgrubljim sredstvima provodili direktive. U kolonizaciji, kao sastavnom dijelu rješavanja seljačkog pitanja, provedenoj od jeseni 1945. pa čak do 1950. godine, značajno mjesto zauzima region Bosanske krajine, kako po brojnosti koloniziranih lica, tako i po mnogim tužnim ljudskim sudbinama u situaciji kada se na jednoj strani otvarala perspektiva ogromnih ravnih površina obradive zemlje, a na drugoj nemogućnosti odvajanja od zavičaja. Za većinu naseljenih na »obećanoj zemlji«, uz bolji život i uspomene na stari kraj, otvarali su se vidici intenzivnog razvoja poljoprivrede, a za one koji su se vratili zbog nemogućnosti adaptacije na novi kraj ostalo je dobro poznato siromaštvo, ali i sankcije narodne vlasti koja im je ponudila bogatstvo, a oni ga nezahvalno odbili. Arhivska građa partijske provenijencije obiluje dokumentima o pitanjima kolonizacije, od uvjeta i karakteristika za sticanje prava do raznih partijskih kazni za neposlušne. Dijelovi knjige koji se odnose na mjere obaveznog otkupa viškova poljoprivrednih proizvoda posebno su zanimljivi. U dosadašnjoj istoriografskoj literaturi ova pitanja su fragmentarno i marginalno tretira, a ovom knjigom se popunjava ta praznina. Čitaocima su detaljno predočeni zamisao, tok i posljedice ove nimalo popularne poslijeratne mjere. Ukupan političko-ekonomski aspekt mjera otkupa vrlo je stručno i korektno predočen, od rasvjetljavanja detalja oko uvjeravanja partijskog vrha da će se efektima proklamovane industrijalizacije seljaštvu brzo kompenzirati prvobitna akumulacija kapitala crpljena prvih poratnih godina, do neuspjeha i nepovjerenja koje je uzimalo korijene između seljaka i države upravo u tim godinama, a nastavilo se dalje znatno intenzivnije, provođenjem mjera

kolektivizacije sela. Na zavidnom nivou urađen je segment knjige koji elaborira zadrugarstvo, od utvrđivanja koncepta i tendencije od nabavno-prodajnih zadružnih zajednica ka proizvođačko-zemljoradničkim, do nagovještaja o neuspjesima koji su, naravno, došli kasnije što izlazi iz periodizacijskog okvira ove knjige. Osim po aktu nacionalizacije, sva ostala političko-pravna regulativa je s manje ili više uspjeha preslikana prema sovjetskom modelu, što se nije savim uklapalo u domaći albijent i mentalitet stannovništva, te je postajalo izvorom mnogih nesporazuma i podozrenja.

U drugom dijelu knjige autor govori o agraru i selu u planskoj izgradnji do 1949. godine. Problematiku prezentira kroz osam poglavlja, što svako za sebe ima posebnu temu za razgovor. U dvije burne godine, četrdeset sedmoj i četrdeset osmoj, smještene su dobro poznate teme sela, agrarne reforme, kolonizacije, otkupa, zadrugarstva u novim trendovima, a posebno mjesto zauzima 1948. godina, odnosno agrarna politika u svjetlu sukoba KPJ s Informbiroom, odraz tog sukoba na bosanskohercegovačke i bosanskokrajiške prilike, te odluke najviših partijskih instanci na daljnji tok agrarne politike u jugoslavenskim uvjetima. Mnogo je pojedinačnih pitanja koja bi zaslužila pažnju, međutim, potrebno je istaći segment koji se odnosi na lijeva skretanja u dubičkom srezu, o kojim do sada u literaturi nije pisano na ovako dokumentovan način.

Konačno, naučni i stručni kvaliteti ove knjige, uz nezaobilaznu napomenu da je konsultovana ogromna arhivska građa iz jugoslavenskih, bosanskohercegovačkih i bosanskokrajiških arhiva, zatim seriozno urađeni zaključci, prilozi s pobrojanim izvorima i literaturom, preporučuju knjigu za čitanje širem krugu čitalaštva, a ne samo onima čija je to uža specijalizacija. Zato se i valja nadati da će se kroz koju godinu pojaviti i druga knjiga o problematici seljaštva u socijalizmu, prvom knjigom najavljena na najbolji mogući način.

Vera Kac

Radovi Zavoda za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu
Vol. 22, Zagreb 1989.

U ovom broju časopisa tri su članka posvećena srednjovjekovnoj problematici. Miroslav Brandt autor je *Priloga o značenju imena Zagreb* (5—22). Prvo je nabrojio šest dosadašnjih interpretacija, u kojima je to ime pretežno objašnjavano lokacijski, a tek ga je 1977. M. Perak objasnio socijalno-ekonomskim činiteljima. Međutim, i Peraku je važniji bio lingvistički aspekt tog imena. Brandt razrađuje